

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У КРЕДИТНО-МОДУЛЬНІЙ СИСТЕМІ

С.Д.Пенькова

(кандидат педагогічних наук, доцент, Ізмаїльський державний гуманітарний університет)

В статті розкриваються форми і методичне забезпечення творчої роботи студентів при вивченні методик преподавання дисциплін початкової школи в відповідності з вимогами організації навчально-виховного процесу по кредитно-модульній системі.

The article describes forms and methodological basis providing for creative work of students while studying methods of teaching primary school subjects in accordance with the requirements of the credit-module system.

Реалізація в сучасній освітній практиці нових педагогічних технологій початкового навчання потребує від педагогів фундаментального знання і методично доцільного використання психологічних і дидактичних закономірностей розвитку особистості молодшого школяра, зокрема його творчого потенціалу. Особлива відповідальність за формування творчих умінь учнів покладається на вчителів початкових класів. У зв'язку з цим вони мають творчо підходити й до власної педагогічної діяльності: ґрунтовно засвоїти теоретичні засади відповідного навчального курсу, оволодіти сучасними формами і методами навчання, інноваційними підходами до навчання української мови. Крім того, вчитель початкових класів повинен вільно оперувати теоретичними знаннями та фаховими вміннями, мати спроможність швидко переносити їх у різноманітні методичні ситуації з огляду на неоднакові педагогічні умови, завжди враховувати особливості навчального матеріалу й вікові та індивідуальні можливості учнів класу (1; 2; 3; 4), що є запорукою успішної професійної діяльності фахівця в умовах відродження національної системи освіти, реалізації Національної доктрини розвитку освіти України відповідно до положень Болонської декларації. Щоб підготувати творчо мислячого вчителя, у вищих навчальних закладах потрібно з I курсу на всіх заняттях з навчальних дисциплін професійно-практичної підготовки систематично розвивати пізнавальну діяльність студентів, допомагати їм у оволодінні методикою самостійної роботи, котра є першим ступенем творчого мислення. Отже, метою статті є висвітлення деяких аспектів проблем розвитку творчого потенціалу майбутнього фахівця початкової ланки освіти під час опанування ним методик викладання у початковій школі. У професійній підготовці вчителя початкових класів важливе місце посідає курс методики викладання української мови. За новим навчальним планом збільшено обсяг годин, відведених на практично-лабораторні заняття з дисципліни, що пов'язано з безперечною теоретичною і практичною значущістю цього навчального предмета в системі початкової освіти (1, 12).

Загальновідомо, що практичні заняття підвищують рівень методичних знань, умінь і навичок студентів, дозволяють їм оптимально використовувати на уроках рідної мови в початкових класах пізнавальні здібності дітей та можливості мовного матеріалу для формування мовленнєвих умінь і навичок. А це, у свою чергу, сприяє комплексному вирішенню численних виховних і розвивальних завдань, формуванню у молодших школярів світоглядних позицій тощо.

Джерелом творчого мислення, на думку багатьох психологів (М.І.Жинкін, О.М.Леонт'єв, Н.Ф.Тализіна та ін.), виступають питання вчителя, створена ним проблемна ситуація, в якій міститься протиріччя між відомим і новим знанням, тим самим посилюється роль методичного апарату (питань і завдань), які викладач з фахових методик пропонує студентам у ході практичних занять. До того ж вміння вчителя формулювати питання, будувати евристичну бесіду є одним із найважливіших професійних умінь. На практичних заняттях не варто нав'язувати студентам готових узагальнень і висновків, а слід намагатися за допомогою поставлених питань і завдань розвивати вміння на основі аналізу методичних фактів доходити самостійних висновків. Для цього доцільно пропонувати вправи, які починаються такими словами, як-от: *порівняйте, порівняйте, уявіть, виділіть головне, запропонуйте структурно-логічну схему викладу, складіть пам'ятку (алгоритм) для молодших школярів.*

В організації практичних занять необхідно дотримуватися того підходу, щоб студенти з'ясували основні методичні вимоги до вивчення окремих розділів навчальної програми: методика навчання грамоти; методика розвитку мовлення, методика класного та позакласного читання, методика опанування основ фонетики, графіки та граматики, методика вивчення орфографії.

На практичних заняттях у студентів важливо формувати навички самостійної роботи з навчально-методичною літературою. Так, третьокласникам пропонується завдання підготувати доповіді, висвітливши актуальні проблеми навчання української мови в початковій школі, презентувати реферати та анотації до статей у методичних журналах і збірниках. Заняття проходить в атмосфері стійкого підвищення рівня

пізнавального інтересу, якщо всі студенти активні, їхні виступи є змістовними, стислими і завершуються чітким висновком. На жаль, у практиці викладання, як доводить наш багаторічний педагогічний досвід, нерідко зустрічаються невдалі відповіді студентів, які недостатньо володіють базовими знаннями сучасного курсу української літературної мови або не навчилися правильно конспектувати методичну літературу. Таким студентам пропонуємо використовувати *під час індивідуальної роботи над конспектуванням статті* пам'ятку № 1:

1. *Вкажіть завдання статті.*
2. *Визначте методику їх реалізації.*
3. *Висловіть своє ставлення до статті.*

Пам'ятка подібного типу допомагає скласти стислий конспект статті і з'ясувати її суть. Іноді на заняттях студенти не переказують змісту статті, а їм одразу пропонується скласти завдання, аналогічні викладеним автором. Така самостійна робота включає й певні елементи творчості, оскільки студент спирається не лише на роздуми автора, але й на власні судження, висновки. Також студенти вчать писати *анотації* на прочитану методичну статтю, навчально-методичний посібник, використовуючи при цьому пам'ятку № 2:

1. *Вкажіть бібліографічні дані книги (назва, автор, видавництво, рік видання, кількість сторінок).*
2. *Стисло викладіть зміст матеріалу.*
3. *З'ясуйте, для кого призначена книга, наскільки відповідає вимогам програми і віковим можливостям дітей?*

До окремих тем навчального курсу студенти пишуть складнішу творчу роботу – *реферати*. Як свідчить практика викладання, у цьому їм допомагає пам'ятка № 3:

1. *Актуальність питання.*
2. *Його огляд у методичній літературі.*
3. *Стан проблеми у практиці навчання.*
4. *Методичні рекомендації.*

Крім вищеназваних видів самостійних індивідуально-дослідних завдань, на четвертому курсі студенти пишуть ще й твір-роздум «Чого я навчилась(вся) у своєї вчительки під час педпрактики», що дозволяє їм краще проаналізувати роботу класовода, визначити позитивне у педагогічній діяльності, зробити для себе певні практичні висновки.

Так, студентка IV курсу О.Казанаклі (Усаївська ЗОШ І-ІІІ ст. Біляївського району Одеської обл.) пише у творі, що «...практика допомогла проводити уроки різних типів, організовувати позакласну роботу, виготовляти дидактичний матеріал. Класовод навчила перевіряти письмові роботи, оцінювати та аналізувати їх, зосереджувати увагу учнів усього класу, підтримувати дисципліну протягом уроку. Практика закріпила впевненість у правильності вибору професії».

Високо оцінила професійну майстерність учителя П.І.Матвєєвої (Ізмаїльська ЗОШ №16) практикантка С.Рощина, яка зазначає: «Вчитель у дітей дуже гуманний, досвідчений, професійно застосовує різноманітні інноваційні методи та прийоми навчання, індивідуально-диференційований підхід до слабковстигаючих учнів».

У творі-роздумі К.Дабіжи (НВК «Балтська ЗОШ №1 І-ІІІ ст. ім. Олесь Гончара – лицей») підкреслено значення набутих теоретичних знань із психолого-педагогічних дисциплін і фахових методик викладання у початковій школі. Практикантка доводить необхідність свідомого засвоєння навчального матеріалу методичного спрямування, бо саме на практиці «перевіряється» якість знань.

Педагогічна практика невід'ємна від навчального процесу вищого навчального закладу, студенти шляхом особистого досвіду в школі оволодівають практичними вміннями і навичками навчально-виховної діяльності, вчать самостійно і творчо застосовувати теоретичні знання. Це стимулює інтерес студентів до вивчення спеціальних і психолого-педагогічних дисциплін, до наукової роботи, розвитку своїх фахових здібностей, виховує любов до педагогічної професії.

З метою вивчення й аналізу сформованості у четвертокурсників, які здобувають освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр», певних професійних умінь і навичок за наслідками педпрактики проведено анкетування, в якому взяли участь 24 респонденти Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Так, 54% студентів (13 осіб) визначили свій рівень підготовки як достатній. Високим його назвали 25% (6 практикантів), середнім – 21% (5 опитаних). Нас зацікавило також питання щодо труднощів, з якими стикалися студенти під час навчально-виховної діяльності у школі. Виявилось, що більшість респондентів (29%) жодних утруднень не мали. Проте значній кількості опитаних (22%) було складно заповнювати класні журнали, оцінювати навчальні досягнення молодших школярів за 12-бальною системою. 21% респондентів зазначили, що певні труднощі викликали у них особливості виховної та позаурочної роботи зі слабковстигаючими учнями, дітьми з неповних сімей тощо. 12% студентів було важко підтримувати дисципліну на уроці та перевіряти учнівські зошити і лише 4% опитаних – складати плани-конспекти. Таким чином, результати анкетування серед четвертокурсників надають можливість методистам випускаючої кафедри у подальшому дещо скорегувати змістову та організаційну підготовку

студентів до навчально-виробничої педагогічної практики.

Зазначимо, що успішне проведення педагогічної практики неможливе без її продуманого планування в масштабах ВНЗ і факультету, що передбачає ретельний вибір баз практики і розподіл студентів, підготовку необхідної документації та забезпечення нею студентів; проведення настановних і підсумкових конференцій за участю керівників практики і працівників шкіл. До того ж варто детально підводити підсумки практики, заслуховувати звіти студентів на педрадах чи методичних об'єднаннях шкіл, на випусковій кафедрі, підсумковій конференції тощо.

Перераховані вище різновиди самостійних творчих робіт вимагають від майбутнього вчителя знання методів навчально-дослідної діяльності: педагогічного спостереження, експерименту, вивчення й аналізу наукової та навчально-методичної літератури, шкільних підручників і художніх творів для молодших школярів.

За нашими спостереженнями, найбільшу пізнавальну активність у студентів викликають завдання, що потребують осмислення й висловлення емоційно-оцінного ставлення. Також зацікавлюють студентів вправи, аналогічні виконуваним дітьми в початковій школі, котрі дають можливість розвинути у студентів уміння мислити самостійно й творчо. Наведемо приклади деяких із них:

1. Проаналізуйте завдання до оповідання Н.Забіли «Древній Київ» (5, 55). З'ясуйте, чи достатньо дібрано завдань у підручнику? Які вміння і навички перевіряються у ході їх виконання?

2. До поданого навчального змісту доберіть методичний апарат (5, 48):

*На печі, на печі
смачні та гарячі
пшеничні калачі.
Хочеш їсти калачі –
Не лежи на печі!*

Більшість студентів правильно виконують завдання: прочитати скоромовку, пришвидшуючи темп, розкрити її виховне значення.

3. Роз'єднайте слова і прочитайте прислів'я: *хтобагаторобить, тойбагатознає; лівомузаважди ніколи.*

Отримавши методичне завдання, студенти добирають подібні деформовані тексти.

4. Виготовте наочні засоби (дидактичні картки, предметні і сюжетні малюнки, таблиці), опишіть методику їх використання на уроці.

5. Зробіть аплікації до українських народних казок «Вовк та козенята», «Рукавичка», «Лисиця та журавель», «Колосок», скористайтеся ними під час виразного читання.

6. Прочитайте художній твір, складіть питання, спрямовані на виявлення розуміння дітьми ідейного змісту твору, мовновиражальних засобів, власного ставлення до прочитаного.

7. До казки «Колосок» (5, 47) доберіть ряд міркувань другокласників щодо аналізу тексту, які призведуть їх до наступного висновку: *«нема за що таких нероб і ледарів пирогами частувати».*

На лабораторно-практичних заняттях з розділу «Методика класного та позакласного читання» загального курсу «Методика викладання української мови» студенти переважно виконують ті творчі завдання, які можна в подальшому запропонувати своїм учням: знайти способи пояснення лексичного значення незрозумілих слів, дібрати питання для перевірки сприймання школярів після ознайомлювального читання художніх творів, скласти творчі перекази, здійснити словесне малювання до окремих уривків художніх творів та ін.

Під час складання планів-конспектів до уроків з вивчення художніх творів різних жанрів пропонуємо пам'ятку № 4:

1. *Ознайомтеся зі змістом усієї теми в підручнику. Прочитайте рекомендовану літературу. Точно визначте тему і мету уроку.*

2. *Продумайте особливості підготовчої роботи до читання твору з огляду на жанр тексту та вікові особливості класу.*

3. *Враховуючи характер матеріалу та вікові особливості школярів, доберіть доцільні методи і прийоми його вивчення.*

4. *Підготуйте додаткові завдання і наочні засоби відповідно до мети уроку.*

5. *Визначте способи керівництва навчальною діяльністю дітей, спрямовані на досягнення дидактичної мети.*

Вищезазначене дає підстави стверджувати, що систематична перевірка викладачем виконання творчих індивідуально-дослідних завдань на практичних заняттях з фахових методик викладання у початковій школі дозволяє результативно засвоїти навчальний курс за вимогами кредитно-модульної системи й рейтингового навчання студентів, сформувати у них такі способи діяльності, що забезпечують використання набутих знань, практичних умінь та навичок у різних педагогічних ситуаціях, допомагають засвоїти основні методичні закономірності.

Перспективи своїх подальших наукових досліджень ми пов'язуємо з поглибленим вивченням

вищезокреслених аспектів порушеної проблеми.

1. Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1-4 класи. – К., 2007.
2. Програма з курсу «Методика викладання української мови в початковій школі». Спеціальність: учитель початкових класів. – К., 2000.
3. Контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи: Методичні рекомендації /За ред. Н.М. Бібік. – К., 2006.
4. Коваль Г. Зміст та дидактична структура уроку читання в початкових класах. Спецкурс з методики викладання української мови в початкових класах: Навчально-методичний посібник для студентів педагогічного факультету. – Тернопіль, 2003.
5. Савченко О.Я. Читанка: Підручник для 2 кл. – К., 2004.